

Zondagskind

Leena Lander

Zondagskind

Vertaald uit het Fins door
Marja-Leena Hellings

De vertaalster ontving voor deze vertaling
een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Liekin lapset*.

Uitgeverij Kustannusosakeyhtiö Siltala, Helsinki

© 2010 Leena Lander

© 2015 Nederlandse vertaling Marja-Leena Hellings /

Uitgeverij Wereldbibliotheek

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Karin van der Meer

Omslagbeeld © Ole Henrik Skjelstad

Foto auteur © Chris van Houts

NUR 302

ISBN 978 90 284 2619 1

www.wereldbibliotheek.nl

'Nee, niet uit de aarde spruit het kwaad,
niet uit de grond komt het ongeluk voort.
De mens is voor het ongeluk geboren,
zoals vonken uit het vuur omhoog spatten.'

Job 5: 6-7

HOOGVERRAADSGERECHT

AFDELING VII

TURKU

De 2e augustus 1918

Nr. 42

Aan het Hogere Hoogverraadsgerecht

Wanneer Arbeider

Joel Ivar Aleksander Tammisto

die door afdeling VII van het Hoogverraadsgerecht is veroordeeld wegens hoogverraad, zijn gratieverzoek heeft ingediend bij ondergetekende, voorzitter van het Hoogverraadsgerecht, kan het Hoogverraadsgerecht met hoogachting genoemd gratieverzoek als bijlage zenden aan het Hogere Hoogverraadsgerecht, alsmede de van nr. 14/5 voorziene de akte van het proces.

Namens het Hoogverraadsgerecht

ondergetekende

Tor Bäckman

No 2229

Nr 29.

Akte opgemaakt bij de Staf van de volksmilitie in Halikko op de 5e juni van het jaar 1918 vanwege het feit dat de onderzoeksrechter van het hoofdkwartier een attest heeft verzocht over ondergenoemde gevangene.

Aanwezig waren de volgende stafleden: Aug. Rannikko, Uno Laaksonen. W. Aulanko. A Vidnäs. T. Nieminen. E. Mikkola.

Naam en beroep van de gevangene: Tammisto Joel Ivar Aleksander, zaagarbeider.

Geboren: 17-3-1884.

Woonplaats: Halikko, Vartsala.

Indien ongehuwd, welk inkomen.

Indien gehuwd of weduwnaar, hoe veel minderjarige kinderen, en hoe is het vermogen verdeeld:

Gehuwd, een kind.

Karakterbeschrijving, opvliegend of rustig, arbeidzaam of stakingsopruier:

Van karakter opvliegend, niet arbeidzaam alsmede felle stakingsopruier.

Levensgewoonten (een regelmatig of zwervend bestaan leidend):

Staat bekend om zijn rusteloze en zwervende bestaan.

Waar werkzaam en hoe oordelen zijn werkgevers in het algemeen over hem:

De laatste tijd als voorzitter van het levensmiddelcomité opgetreden. Bij de houtzagerij stond hij bekend als een dromerige en slordige werknemer.

Lid van de Arbeidersvereniging en zo ja, in welke functie:

Lid van de A.V. van Vartsala geweest in verschillende vertrouwelijke functies. Stond bekend om zijn zeer opruiende redevoeringen.

Heeft hij deel uitgemaakt van de Rode Garde en in welke functie:

Deel uitgemaakt van de Rode Garde, als plaatsvervangend commandant in Vartsala.

Waar en wanneer gevochten. In welke andere functies werkzaam geweest. Welke wapens gedragen. Zijn er wapens bij de gevangene gevonden:

Heeft een geweer gedragen, maar heeft niet deelgenomen aan gevechten. Stond bekend als agitator, maar heeft zelf gevechten gemeden.

Heeft gevangene deelgenomen aan de ontwapening voor en tijdens de oorlog en op welke wijze: met roof, moord, mishandeling, brandstichting en afpersing, tijdens de algemene staking van de socialisten van afgelopen herfst en later. Is er bij gevangene roofgoed gevonden:

Op uiterst grove wijze al voor de oorlog. Heeft tijdens de algemene staking wapens geroofd van verschillende personen.

Heeft als lid van het Rode Levensmiddelcomité hooiladingen geroofd en boeren gedwongen graan onder de prijsgrens te verschaffen. Had de leiding over verschillende rooftochten naar het landgoed Joensuu, waar meer dan veertig paarden met bijbehorende voertuigen zijn weggehaald, en heeft eens veertigduizend kilo broodgraan naar Turku gezonden. Is een van degenen die zich aan de ergste rooftochten in het land heeft schuldig gemaakt.

Heeft gevangene in de oorlog andere misdrijven begaan die bekend zijn bij de staf:

Als voorzitter van het Rode Levensmiddelcomité alle documenten zoekgemaakt.

Heeft gevangene deelgenomen aan de moorden op Oscar Munck, de beheerder van het landgoed Joensuu en Emil Penkere, de kassier van de steenfabriek in Marttila, of weet hij daar iets over:

Bekent niet te hebben deelgenomen aan of iets te weten van die daden.

Weet gevangene iets over de verdwijning van de Zweedse staatsburger en student Anders Holm: Bekent niet daar iets van af te weten.

Heeft gevangene voor de Rode Garde geagiteerd: Ja.
voor de revolutie: Ja.

tegen de wettige regering: Ja.

valse geruchten over de oorlog verspreid: Ja.

of bedreigingen geuit tegen aanhangers van de wettige regering:
Ja, op uiterst grove wijze.

Worden er onder ede afgelegde getuigenverklaringen bijgevoegd en zijn de getuigen betrouwbaar: Ze zijn betrouwbaar.

Advies van de staf betreffende gevangene:

Het advies van de staf luidt dat de gevangene niet vrijgelaten mag worden. Uiterst gevaarlijk. Een van de gevaarlijksten.

Er moet een kort en snel vonnis geveld worden.

Namens de staf bekrachtigd

August Rannikko

August Rannikko

Vartsala, juli 1903

Saida Harjula was zeven in het jaar 1903, toen de Arbeiderspartij zich op de vergadering in Forssa organiseerde tot de Sociaaldemocraten van Finland. Bij Saida thuis werd er toentertijd niet over politiek gesproken. De vader van het gezin, Herman Harjula, was een godvruchtig man en politiek bedrijven was een gruwel in de ogen van de Heer.

De meisjesnaam van Saida's moeder Emma was Malmberg. Haar vader was tuinman op het adellijke landgoed Joensuu en haar moeder kokkin. Haar ouders waren ongetwijfeld heimelijk teleurgesteld omdat de jongste van hun vijf in leven gebleven dochters de vrouw van een Finstalige bankwerker werd. Maar er hielp geen lieve moeder aan toen Herman Harjula, in een goedzittend pak met dubbele rij knopen en een lichtgekleurde hoed, op een zaterdagavond in het voorjaar op een gezellig samenzijn van het personeel van het landgoed verscheen, waar hij begeleid door zijn eigen gitaarspel met zijn mooie tenor over de zalving van de geest zong. De 'frisse en fijne' geur van Dr. Hornborg-haarwater zweefde van zijn haar in de neus van de vrouwen die op de voorste rij zaten, want hij had geprobeerd om zijn van nature tot krullen neigende haar in toom te krijgen, wat hem absoluut niet gelukt was.

Toen Emma naar de twinkelende ogen en het mannelijke kuiltje in de kin van de jonge prediker keek, ervoer ze ineens een krachtige aanraking van de Heilige Geest. Zij werd een van de zielen over wie het *Kerkelijk Nieuws* vreugdevol kon melden: 'In menige Zuidwest-Finse kerkgemeente begeeft de zoekende genade van de Heer zich thans vooral sterk onder de jongeren, zodat velen onder hen van het pad van de zonde zijn teruggekeerd bij de Heer om genade en vergeving te krijgen.'

Herman Harjula was er volkomen van overtuigd dat het de vinger van God was geweest die hem de weg naar het landgoed Joensuu had

gewezen. De Heer had een krantenadvertentie als middel gebruikt. In *De Ploeg* had een annonce gestaan voor een betrekking als draaier van lagers en Herman had werk nodig. Alleen met prediken kon je geen gezin onderhouden en een gezin wilde hij. Vooral een vrouw. Op zesentwintigjarige leeftijd was hij nog maagd omdat je je volgens zijn geloof niet aan de zonde mocht overgeven. Het was hem wel opgefallen dat niet alle geloofsbroeders even deugdzzaam waren. Hun wisselende diaconessen lieten hun welwillendheid ook vaak aan Herman blijken, maar hij wilde geen kiekjes die de anderen overlieten. Hij wilde een vrouw voor zichzelf.

Herman wilde ook niet zomaar een vrouw. Zijn vader, Ivar Harjula, die hij zeer respecteerde ondanks zijn drankzucht en incidentele gewelddadigheid, had hem duidelijk gemaakt wat voor vrouw hij voor zijn oudste zoon wilde. Ze moest vooral lang zijn, zodat de gemiddelde lengte van de familie op de gewenste manier zou toenemen.

De familie Harjula bestond uit mooie mensen die echter tamelijk klein van stuk waren. Vooral als ze wat ouder werden hadden ze de neiging om nogal uit te dijen als ze niet op hun dieet letten. De mannelijke Harjula's zorgden beter voor hun gestel en leefden bijna altijd langer dan hun vrouw, begroeven vaak zelfs hun tweede echtgenote. De vrouwen van de familie leken allemaal last te hebben van overspannen zenuwen, zelfs van hysterie; je zou zelfs kunnen zeggen krankzinnigheid. Ivar vermoedde dat het te maken had met het feit dat in afgelegen dorpen eeuwenlang binnen families met elkaar getrouwd werd, wat eigenlijk een eufemisme was voor de door de Bijbel verboden incest. Er werden veel kinderen in de familie geboren doordat de forse Harjula-mannen hun zaad op de door het Heilige Boek voorgeschreven wijze zaaiden. Om het geslacht te verbeteren en van nieuw bloed te voorzien dacht Ivar dat het goed zou zijn dat de oudste zoon op preektocht ging om tegelijkertijd zijn zaad verder te verspreiden dan de paar dorpjes in die schaarse gemeenten in Ylä-Savo. Aan het geloof op zich hechtte Ivar niet zo veel waarde, ook al las hij uit de Schriftuur graag de verhalen voor over de hoer van Babylon, over de gebeurtenissen in Sodom en Gomorra en over de zussen die zich overgaven aan ontucht met de zonen van Assyrië.

Terwijl Herman op het landgoed Joensuu preekte viel het hem meteen op dat Emma van de ongetrouwde dames zeker niet per se

het mooiste meisje was, maar wel de langste. Bovendien leek ze evenwichtig en zachtmoedig. Op hun trouwfoto staat de kersverse echtgenoot boven op twee bijbels om overtuigend groter te lijken dan zijn vrouw. In een brief die hij naar huis stuurde onthulde Herman het bedrog, tot immense vreugde van zijn vader.

Ivar Harjula zag in zijn verbeelding al rijzige kleinzonen, wier eigen nazaten door de juiste keuze van echtgenoten uiteindelijk de langgerekte ruggen en korte benen met dikke achterwerken uit de familie Harjula zouden bannen.

Op het landgoed bevond zich een zagerij, hoewel de commerciële exploitatie ervan aan het teruglopen was. De zagerij voorzag nog slechts in de eigen behoefte. Op een landgoed van zesenhalfduizend hectare was echter voldoende behoefte aan hout voor de bouw. Herman slaagde erin om de baan te krijgen, ook al was hij niet helemaal gekwalificeerd. In zijn jonge jaren was hij korte tijd het hulpje van de draaier van laggers in zijn dorp geweest, maar dat was voldoende omdat er zich geen vakkundiger kandidaten meldden. Bovendien ging de beheerder ervan uit dat de aanwezigheid van deze geheelonthouder, die het woord Gods zowel op het werk als in zijn vrije tijd zo bevlogen verkondigde, in ieder geval geen ongunstige invloed zou hebben op de vele drankzuchtige en overspel bedrijvende werklieden van het landgoed.

De oudste dochter Saida werd precies negen maanden na de bruiloft geboren. Herman was teleurgesteld omdat het kind een meisje was. Emma was verheugd dat de boreling in ieder geval een zondagskind was. Zondagskinderen hadden immers de speciale zegen van God. Dat het meisje bijzonder was werd voor Emma bevestigd toen het als eenjarige dreumes voor een paard dat een vracht hooi trok was terechtgekomen. De boerenknecht had het paard op de flauw aflopende helling in de draf gebracht en het meisje niet opgemerkt. Hij viel van de hoge hooistapel toen het paard plotseling stilhield en steigerde. Het dier bleef net zo lang in die houding staan tot Emma het kleintje onder de bewegende hoeven en de met een tuig bespannen buik vandaan had getrokken.

Emma begreep dat God het paard had doen steigeren en had bevolen: blij zo staan! En het dier had gehoorzaamd, ook al hadden de dissels gekraakt en de strengen geknarst. Het kind maakte niet de

indruk geschrokken te zijn, glimlachte alleen maar en wees bewonderend met haar kleine vingertje naar het paard.

Als vierjarig meisje was ze met haar moeder op een snikhete dag op het hooiveld toen een hevige wervelwind ineens een staak met hooi en al van het veld de lucht in tilde en de staak, de wiggen en vijf vorken hooi boven het hoofd van de van verbazing gillende Saida ronddraaide. En ook nu weer hield de Heer de scherp gepunte staak in de lucht totdat de moeder het meisje rennend in veiligheid had kunnen brengen. Na deze tekenen was Emma er vast van overtuigd dat God een speciale bedoeling had met dit kind.

Anderhalf jaar na Saida werd een tweede dochter geboren, Siiri. De geboorte duurde twee dagen, waarvan geen van beide dagen een zondag was. Het kind lag in stuitligging en Emma had het bijna niet overleefd. Herman was gebroken van verdriet toen hij vernam dat ook het tweede kind een meisje was. En hij kreeg nog meer tegenslagen te verwerken: drie jaar later, in het jaar 1900, brandde de zagerij van het landgoed af. Graaf Armfelt kondigde aan dat hij geen nieuwe zou laten bouwen. Herman moest met vrouw en twee dochtertjes naar het ruim tien kilometer verderop gelegen kustdorpje Vartsala verhuizen, waar een commercieel succesvolle zagerij in bedrijf was. Daar was zowel op de werf als bij de zagerij werk voor een draaier van lagers.

Als vader van een gezin had Herman de preektochten bijna geheel voor gezien gehouden. Nadat hij een vrouw gevonden had was zijn enthousiasme voor het verkondigen van Gods woord ook danig afgenomen. De verhuizing van het welvarende adellijke landgoed naar de naargeestige woonkazerne in het kleine dorpje bezorgde vooral Emma heimelijk verdriet, wat samen met de andere echtelijke problemen de relatie tussen de echtgenoten onder druk zette. Maar is het merendeel van de huwelijken niet min of meer ongelukkig? Tot de eigenschappen van het menselijk wezen hoort ook dat het zich ongemerkt aanpast aan het leven in een slecht huwelijk.

Voor kinderen zijn ruzie en een sombere sfeer echter niet bijzonder aangenaam. Zelfs niet voor een kind dat op een zondag is geboren en voor wie God hooistaken in de zomerlucht ronddraait en paarden beveelt op hun achterste benen te blijven staan, ook al zouden de disselbomen nog zo hard kraken en zou het tuig het begeven.

Op deze zomerse dag in juli is Saida echter enorm in haar sas omdat ze vader Herman op zijn naamdag gaat verrassen. Met twee handen draagt ze een hete, grote zware koffiepote. Een kleine vos vliegt voor het meisje uit en landt op een paardenbloem. De wind blaast een zanderig paardenbloemblaadje in haar hals, dat ze nu niet kan wegvegen.

Saida heeft geleerd hoe ze met nog maar een lauwwarm restje in de pot voor vader koffie kan inschenken. Maar vandaag heeft ze er tijdens de hele voorbereiding van de feestelijkheden voor de naamdag naar gehunkerd om vader te laten zien wat een groot en bijdehand meisje ze is geworden. Terwijl moeder druk met de baksels in de weer is, wacht Saida haar kans af. Niet haar moeder, die in een alledaags schort rondrentelt en liedfragmenten neuriet, is haar voorbeeld, maar het huispersoneel van het landgoed Joensuu dat meneer en mevrouw aan tafel mag bedienen.

Als ze bij oma en opa op bezoek is mag ze samen met Arvi, de pleegzoon van haar grootouders, af en toe in de keuken van het landhuis zitten en naar de bezigheden van oma en de keukenmeisjes kijken. De kinderen mogen in de keuken zijn op voorwaarde dat ze braaf op hun plek blijven zitten tenzij er om hun hulp gevraagd wordt. In de keuken van het landhuis doet Saida altijd precies wat er gezegd wordt en draagt ze er ook zorg voor – de ene keer op een aardige manier, de andere keer door hem te knijpen – dat ook de kleine Arvi gehoorzaamt.

Op feestdagen is het voor Saida het hoogtepunt als ze de randen van de ijsmachine samen met Arvi mag schoonschrappen. Op de zondag van midzomernacht mochten de kinderen toezien hoe Susanna, het mooie dienstmeisje, chocoladebruine, roze en gele gebakjes kunstig op een gouden standaard van drie verdiepingen schikte om ze, als de bel klonk, naar de geheime kamers van het huis te brengen. Vooral op Saida maakte dat beeld een grote indruk. Toen Susanna merkte hoe nauwlettend Saida op haar bezigheden lette, zei ze dat een flink meisje als Saida later ook dienstmeisje kon worden en net zo'n serveerschaal zou mogen dragen. De gedachte aan die mogelijkheid nam vanaf dat ogenblik bezit van Saida.

Zelfs gravin Nadine was Saida's voorbeeldige gedrag opgevallen toen ze een kijkje in de keuken was komen nemen, en ze wilde het

meisje als verrassing op een speciale manier belonen. Tante Olga mocht het lichtblauwe jurkje uit de kinderkamer halen dat ze een jaar eerder had genaaid en waar Nora uitgegroeid was. Nora is de dochter van consul Larsson, de neef van de gravin die naar Zweden is verhuisd. De kinderen van de consul brengen bijna iedere zomervakantie door op het landgoed Joensuu en soms komen ze ook voor de kerst naar hun geboorteland. Oma zegt dat de kinderen van de consul voor de kinderloze gravin haar alles zijn, ook al vindt ze hen 'enigszins te vrij opgevoed'. Wellicht trok Saida's gehoorzaamheid en ijver daarom de aandacht van de gravin.

Emma barstte natuurlijk van trots vanwege de enorme waardering voor haar dochter, maar Herman gromde slechts iets over de zonde van de hoogmoed en de onvermijdelijke val die daarop zou volgen. Hij was toch al niet zo gecharmeerd van 'het frequenteren van het landhuis', maar hij kon de bezoeken ook niet verbieden zonder zijn vrouw te dwingen het Bijbelse gebod dat vereiste dat ze haar vader en moeder moest eren te overtreden. Vanwege het taalprobleem – de oudere Malmbergs spraken weliswaar Fins, maar dat ging hun niet gemakkelijk af – moest Herman ook dulden dat Emma Zweeds sprak met de meisjes. Als hij de kamer in kwam moest er natuurlijk Fins worden gesproken.

Geruggensteund door de loftuitingen van de gravin en het dienstmeisje begint Saida te broeden op een plannetje om ook indruk te maken op haar norske vader. Want haar vaders lof wil ze meer dan wat ook. Vader Herman moet met eigen ogen zien hoe netjes en volwassen zijn dochter zich in het bijzijn van andere mensen weet te gedragen.

De geschikte gelegenheid doet zich uiteindelijk voor op de naamdag van Herman als vaders kameraden komen om hem te feliciteren. Ook Saida heeft haar mooiste kleren mogen aantrekken, maar zelfs de lichtblauwe jurk van het landhuis en het witte schort voldoen nu niet.

Wanneer moeder even weg is rolt ze voor de spiegel van de lampkast haar vlechten op en zet die vast met de haarspelden van haar moeder. Bovendien maakt ze van een zakdoek nog iets wat op het hoofdkapje van een dienstmeisje lijkt. En ten slotte wordt de kroon op de geïmiteerde *élégance* van de dienstmeisjesoutfit gezet met de kanten handschoenen die tante Betty heeft laten liggen en die moeder in de la van de lampkast bewaart.

De afstand die ze met de zware koffiepot over het erf moet afleggen is groot. Uit haar ooghoek ziet Saida moeder al het trapje van het buitenprivaat af lopen. Tot haar opluchting ziet moeder onkruid in het rabarberbed naast het trapje en bukt ze om dat eruit te trekken voordat de gasten het rommelige bed zouden zien. Het meisje loopt helemaal scheef als ze naar de tafel snelt, die onder de eik is neergezet. De mannen rumoeren op hun gebruikelijke manier en hamsteren van de sneden van het gevlochten koffiebrood dat rondgaat. Alleen rentmeester Sundberg, gehuld in zijn driedelige grijze kostuum, neemt notitie van de komst van Saida. Op zijn wandelstok leunend licht hij zijn zwarte hoed en knikt het meisje toe.

‘Kijk eens aan. Daar komt mijn bevallige vriendinnetje! En ze heeft zich nog mooi gemaakt ook. Als dat kleine dametje zich nou maar niet verbrandt!’

Saida schudt haar hoofd. Ze straalt van opwinding als ze de tafel nadert. Het feestvarken zelf heeft niet eens in de gaten met wat voor veeleisende taak zijn dochter bezig is. Herman concentreert zich op zijn uitgelopen feestrede, die, zoals men van hem gewend is, in een preek is overgegaan. Saida merkt tot haar teleurstelling dat vader al in de extatische toestand is geraakt waarin hij niet meer ziet wat er om hem heen gebeurt. Ze zet de zware pot op de grond en wacht tot haar vader klaar is met zijn preek over de goede en de slechte tuinman.

‘Ja, en zoals ik heb gehoord van mijn schoonvader, de tuinman van het landgoed Joensuu, was generaal Kustaa Mauri Armfelt een groot liefhebber van tuinieren. De voorgangers van mijn schoonvader ontvingen talloze brieven van slagvelden en hoven, want de bomen en struiken en de lustprieeltjes van zijn landgoed hielden de generaal zelfs in Borodino bezig, ook al had hij zich volgens velen misschien beter kunnen concentreren op het verslaan van Napoleon en zijn leger. Nou goed, het Russische leger trok zich dus terug en toen kon de generaal zich weer ongestoord bezighouden met zijn struiken en heesters.’

De mannen lachten hinnikend.

‘Ja-a, het schijnt een nogal onstuimig mannetje te zijn geweest.’

Herman knikt.

‘Een onstuimig type. Onfatsoenlijk en onstuimig. Leidde een losbandig leven aan de hoven en in de tuinen. Met moeder en dochter

gelijktijdig. Maar wat gaat het mij aan, vraagt menigeen, en dat vraag ik mezelf ook op mijn zwakke momenten. Wat gaat het mij aan wat een of andere verdorven graaf aan verdorven hoven doet als hij daar op bezoek is met zijn obscene zeemleren broek aan, waarin een zeker orgaan wellustig opzwellt net als bij de zonen van Assyrië. Het gaat mij niet aan, denken jullie. Maar wat zegt de Heilige Schrift daarover?’

Herman last een kleine retorische pauze in voordat hij begint te donderen.

‘Afhakken, zegt de Heer!’

Rentmeester Sundberg steekt zijn hand op. Wellicht om aan te geven dat Christus eigenlijk een hand bedoelde die afgehakt moest worden als die ons in verleiding bracht.

‘Dat doet een goede tuinman. Halleluja!’ loeit Herman met beide armen uitgestrekt naar zijn gehoor.

‘De Here zij gedankt dat Zijn woord geen ruimte laat voor onverschilligheid in deze kwestie. Waarlijk gaat het mij aan! De zonde gaat ons allen aan.’

‘Nou, nou, maar het is niet voor kinderoren bedoeld,’ probeert de rentmeester hem te kalmeren.

Herman is in ieder geval niet meer te stoppen, zelfs niet te corrigeren. Het losbandige leven van de voormalige landheer heeft hem in vrome vervoering gebracht.

‘Luistert, vrienden: is er enig verschil tussen zo’n zondige graaf en een neger die in donker Afrika leeft? Ja, zeg ik, er is verschil. Ik heb gehoord dat de negers hun zwarte nageslacht verwekken op de manier van honden, maar negers hebben nog het excuus dat het woord van de Heer hen nog niet bereikt heeft, in tegenstelling tot een landheer die christelijk gedoopt is, maar zich onboetvaardig in zijn scharlaken zonden wentelt. Ik hoef jullie vast niet te herinneren aan wat er is gebeurd met de stad Sodom, waarvan de bewoners zich oeverloos overgaven aan de zonde. In die stad keek een man zelfs niet meer naar zijn vrouw en had hij geslachtelijke omgang met een andere man. De Heer liet zijn vuur Sodom vernietigen! Halleluja! Waar is dat blik eigenlijk?’

‘Hier.’

Oskari Venho zwaait met een blikken doos. Aan het gerammel is te horen dat er al munten in zijn verzameld.

‘Ja, beste broeders. Hier gaat een geldbus rond, waarin we met name aalmoezen inzamelen voor de verlossing van die negers die zich nog in het dierlijke stadium bevinden. Want ook zij kunnen onze broeders en zusters worden. Het is onze plicht om onze predikers naar Afrika te sturen om de christelijke gewoonten en houdingen uit te dragen. Zelfs met wassen kunnen we het zwarte niet van de negers verwijderen, maar de zonde kunnen we met het bloed van Christus van hen af wassen. Waar is die doos? Denk aan de lijdende zwarten en help hen onze broeders en zusters in de Heer te worden! Amen.’

Saida ziet hoe vader ten slotte gaat zitten en zijn zakdoek tevoorschijn haalt om zijn voorhoofd te wassen. En nu merkt hij ook eindelijk zijn dochter met de koffiepot op.

‘Hoe merkwaarrddig!’

Saida staart naar de onrustig bewegende adamsappel in vaders zorgvuldig geschoren hals. Als gelovig man vloekt Herman nooit, maar het nadrukkelijk uitgesproken ‘merkwaardig’ voorspelt niet veel goeds.

‘Ik... help moeder.’

Vader rukt de koffiepot uit Saida's hand en sleurt haar aan haar schouder mee.

‘Wat is dit voor merkwaarrddige pronkzucht? Wat een dwaasheid! Moet ik me ook nog voor je schamen!’

‘Nou nou, Herman,’ zegt de rentmeester, en hij steekt zijn wandelstok uit. Herman laat los. Emma, die verderop beschroomd naar haar man heeft staan luisteren, komt ijlings toegesneld en stelt zich tussen vader en dochter op. Haastig grist ze de zakdoek van Saida's vlechten. Ze doet ook schutterige pogingen om de handschoenen uit te trekken, maar Saida balt haar vuisten en drukt die tegen haar borst. Enkele mannen lachen gegeneerd. In Saida's oren klinkt het als ruw hoongelach.

‘De kachel in met die Babelse opsmuk!’ snauwt Herman. ‘En nu als de wiedeweerga naar huis. Of moet ik je er in het bijzijn van iedereen van langs geven?’

Saida draait zich om. Met betraande ogen rent ze struikelend de trap van de woonkazerne op. Ze gaat niet naar huis maar klimt naar de zolder, waar ze eindelijk de kanten handschoenen van haar vingers

trekt en die luid brullend tussen de bodemvulling verstopt. Dan laat ze zich in het warme zaagsel tussen de draagbalken vallen en blijft daar met gesloten ogen liggen, terwijl haar hele lijf schokt van het huilen. Van buiten hoort ze het kraaien van de haan.

Maar zelfs huilen is een veeleisende bezigheid in de hitte van de zolder. Saida doet haar ogen open. Die prikken van het zoute vocht, maar ze huilt niet meer. De schemer van de zolder wordt slechts teruggedrongen door een driehoekig raam met kleine ruitjes, dat wordt doorkruist door spinnenwebben waarin een enkele versufte vlieg zit te zoemen tussen zijn dode soortgenoten. Naast zich op het zaagsel ziet Saida alleen gedroogde bossen bloemen en oude graflinten liggen die de bewoners van het huis hebben bewaard na de begrafenissen van hun familieleden. In het duister van de zolder dragen de graflinten de herinnering aan de overledenen van jaren geleden, net als kledingstukken die men maar niet kan weggooien of weggeven.

Saida kan de barokke teksten nog niet lezen, maar met haar kleine zusje Siiri heeft ze allerlei spelletjes bedacht met de mooie linten. Een keer hadden ze de houten achterwielen van een kapotte poppenwagen gehaald en daarvan met behulp van graflinten medailles gemaakt. Om beurten speelden ze voor gravin en voor andere voorname vrouwen die op prachtige tuinbouwtentoonstellingen medailles wonnen voor vruchten die ze hadden gekweekt.

De druiven van gravin Nadine hadden enkele jaren geleden daadwerkelijk een zilveren medaille gewonnen op de tuinbouwtentoonstelling in Sint-Petersburg. Opa vertelt daar keer op keer vol trots over. Hij was het die onvermoeibaar en eigenhandig de wijnstokken in zijn geliefde broeikas had gekoesterd en gesnoeid. Bij de spelletjes van de zusjes verandert de zolder na ijverig gezwoeg in de door opa beschreven tentoonstellingszaal. Van het strand brengen ze er de ene lading stenen na de andere heen. Kleine stenen zijn druiven en grote zijn meloenen. Uiteraard kunnen de meisjes geen stenen naar boven dragen die zo groot zijn als de echte meloenen van opa. Maar precies zoals bij hem zijn er van de meloenen zeven verschillende soorten die allemaal een prachtige naam hebben.

Nu zijn de stenen in Saida's ogen gewoon stenen en ook de graflinten plakken hinderlijk aan haar transpirerende huid. Ze tast naar het lint onder haar dij. Soms doen zij en Siiri na afloop van hun spelletje

nog een ander spelletje. Daarbij halen de zusjes om beurten het zijdezachte lint bij elkaar langs de binnenkant van de ellebogen en de knieholtes. Heel lekker kriebelig voelt de zijdezachte aanraking van de linten aan de binnenkant van de dijen, maar tegelijkertijd veroorzaakt het tussen de benen ook een enigszins opwindende sensatie. Saida had vaak zin om te proberen hoe het lint daar zou aanvoelen, maar een graflint halen langs de plek waar je plast zou vast een bloedrode zonde zijn.

Saida pakt het dichtstbijzijnde lint en trekt haar jurk omhoog. Dan is het maar een zonde! Die wil ze juist begaan om vader te straffen voor wat hij net heeft gedaan. En voor alles wat hij nog gaat doen.

Voor een aframmeling is Saida niet bang. Herman heeft nooit de roede gebruikt om zijn dochters te corrigeren. De meisjes hebben van andere kinderen uit het dorp het verschrikkelijke verhaal gehoord dat ze met de roe op het blote achterwerk krijgen. De kinderen vertelden hoe ze zelf een twijg uit het bos moesten halen en na de tuchtiging moesten ze ook nog vergiffenis vragen aan de roe. Herman straft anders. Zijn woede vlamt onverwacht op en zijn bruutheid – het hardhandige meesleuren of bij de haren pakken – is niet stelselmatig. Er horen geen rituelen bij. De riem hanteert hij eerder in zijn woorden dan in zijn daden, ook al slaat hij 's avonds na het uitkleden weleens met zijn riem op de deken als de meisjes te luidruchtig aan het giechelen of kibbelen zijn.

Saida is bang voor iets anders.

Ze is bang voor de nacht, want de nacht is de tijd van het kwaad.

De nacht laat vader moeder kwellen. Als Saida 's nachts de stemmen uit de slaapkamer hoort, stokt haar adem. Dan trekt ze haar slapende zusje in haar armen en houdt ze haar handen op haar oren. Alleen haar eigen oren horen alles.

Beneden gaat de deur naar de zoldertrap open. Saida laat snel het lint los en kan nog net haar jurk over haar benen trekken voordat de zolderdeur opengaat. Door de lage deuropening gluurt Sakari Salin, de jonge werkmaat van haar vader.

'Ga weg!'

'Zo, zo... Wat doe jij hier in je eentje binnen op zo'n mooie dag?'

'Verdwijn!'

Sakari doet niet wat ze zegt maar gaat op de zoldertrap zitten en

steekt een sigaret op. Hij heeft een donker pak en een wit overhemd aan. Zijn schoenen zijn pas gepoetst.

Sakari praat met een rustige stem over van alles en nog wat en plukt tussendoor met duim en wijsvinger tabakskruimels van zijn tong.

Of ze in de hitte hier op zolder nog steeds aan het mokken is over de uitbarsting van Herman, vraagt hij.

Saida geeft geen antwoord.

Die vader van haar was waarschijnlijk een beetje geschrokken, zegt Sakari. Saida had zich verschrikkelijk kunnen branden, zo'n klein musje met zo'n enorme pot!

'Je bent zelf een musje!'

'Nee hoor, ik ben een potige rakker.'

Zijn blik valt op een stukje kant dat uit het zaagsel steekt.

'Laat mij die leuke handschoenen ook eens zien!'

Het meisje schudt haar hoofd.

Sakari verzekert haar dat als de meisjes zich niet meer mooi maken, hij in ieder geval niet meer naar ze kijkt. Als Saida een beetje ouder was, zou Sakari misschien wel met haar trouwen.

Saida keert hem haar rug toe en begint met een roestig hoefijzer, dat aan een balk hing, figuren in het zaagsel te tekenen. Ze mompelt dat iedereen heel goed weet dat Sakari met Seelia Laine verloofd is. Sakari zegt dat dat inderdaad zo is, maar het is altijd mogelijk dat zijn verloofde van gedachten verandert, want met vrouwen weet je het nooit. In dat geval zou hij zich meteen met Saida verloven en desnoods rustig zeven jaar wachten, net als Jacob op hoe heet ze ook alweer...? Weet Saida het nog?

Saida klemt haar lippen op elkaar.

'Echt niet? De dochter van een prediker!'

Nog even lukt het Saida om stommetje te spelen. Maar dan rolt, vanwege de vreugde om het weten van het juiste antwoord, de naam met kracht over haar lippen.

'Rachel!'

Sakari lacht.

Saida vindt Sakari een uilskuiken omdat hij dat niet eens weet.

Sakari herinnert haar eraan dat de uil een wijze vogel is en ook nog scherpziend. Maar zijn Bijbelkennis vertoont inderdaad hiaten en in de hitte van de zolder werken zijn hersenen een beetje langzaam. Wat